

Stootvogeltellingen in Nederland in de winter 1979/1980

Jacqueline van den Berg, Dick Jonkers, Gerard Müskens, Johan Thissen & Dick Visser

Inleiding

Na een proeftelling in februari 1979 (Van den Bergh-van Leeuwen e.a. 1979), waarbij de mogelijkheden van een landelijke stootvogeltelling onderzocht zijn, is in de winter 1979/80 deze zaak echt van start gegaan. In december 1979 werd ruim 670.000 ha en in februari 1980 ruim 730.000 ha geteld. Dit is een verdubbeling ten opzichte van de proeftelling. Een groot gedeelte van de provincie Groningen is weliswaar geteld, maar de gegevens hiervan zijn niet op tijd ingezonden. De resultaten van de tellingen van afgelopen winter zijn zodanig, dat de werkgroep, die deze tellingen probeert te coördineren en te stimuleren, de komende winter hiermee door zal gaan.

Data, weer en telmethoden

In december 1979 en februari 1980 werd ruim 90% van de totale oppervlakte in de vastgestelde telperiodes van 8-16 december 1979 en 9-17 februari 1980 geteld. Het weer in de maand december 1979 was zacht en erg nat. Tijdens de telperiode was het somber en regenachtig, bovendien stond er een harde zuidwestenwind. De telomstandigheden waren dus slecht. De eerste drie weken van januari 1980 vror het bijna iedere dag. Tijdens de telperiode in februari 1980 was het weer zacht en nogal wisselvallig. De telomstandigheden waren toen aanzienlijk beter dan in december. De winter als geheel kan gekarakteriseerd worden als zacht en vrij nat.

Verreweg de meeste gebieden werden geteld volgens de instructies van de werkgroep; er werd althans zelden gemeld dat men hiervan afgeweken was. De belangrijkste instructies waren: alleen open en halfopen landschapstypen tellen, niet eerder beginnen dan 1 uur na zonsopgang en niet langer doorgaan dan tot 1 uur voor zonsondergang, in open landschapstypen niet meer dan 5000 ha per telploeg en in halfopen typen niet meer dan ongeveer 2000 ha (in zeer open landschappen kan tot ongeveer 20.000 ha per ploeg geteld worden) en op regelmatige afstanden stoppen om het gebied grondig af te zoeken (halfopen om de 200m en open 500m). In december 1979 werd 1% van de oppervlakte volgens een transect geteld, in februari 1980 was dit 2%. De rest werd voor zover bekend integraal geteld.

Het zal duidelijk zijn dat aan de aantallen niet al te veel betekenis kan worden toegekend. Niet alle exemplaren worden waargenomen en de waarnemingskans verschilt per soort, landschapstype, weersgesteldheid en telploeg.

Buizerd

Het februari-aantal van 3.057 Buizerden oogt spectaculair, maar men mag niet vergeten,

dat belangrijke overwinteringsgebieden met name in het oosten en zuidoosten van ons land onder andere Twente, Salland en delen van de Achterhoek en van Limburg niet geteld zijn. In Limburg zijn enkele veelbelovende dichtheden geconstateerd, vergelijkbaar met die van het Rijk van Nijmegen en het oostelijk deel van de Achterhoek, die tot dusver de beste telgebieden waren. Ook Utrecht zou nog aan dit rijtje kunnen worden toegevoegd. Een schatting aan de hand van de tellingen van de winter 1979/1980, komt uit op om en nabij 8000 in Nederland overwinterende Buizerden. Het is ook mogelijk om ruwweg aan te geven waar in ons land bij tellingen meer dan 1 Buizerd per 500 ha waargenomen wordt (figuur 3). Niet verrassend is het feit, dat de Buizerd in het noorden en westen van ons land spaarzaam vertegenwoordigd is. De omstandigheden zijn er voor de Buizerd tame-

Buizerd, Groenlo, 2 Januari 1976.

Foto: Frits van Daalen.

Fig.1
DE GETELDE GEBIEDEN BIJ DE
STOOTVOGELTELLING
december 1979

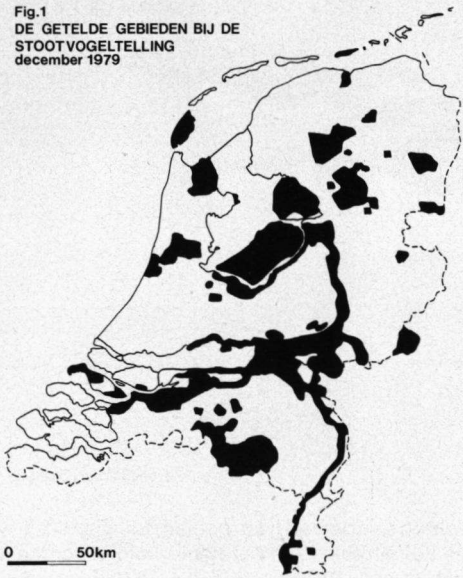
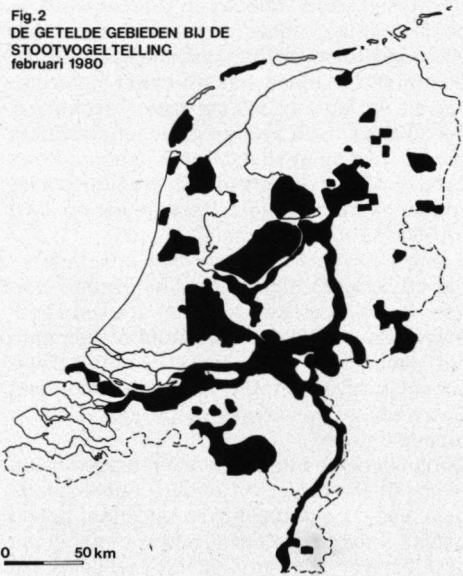

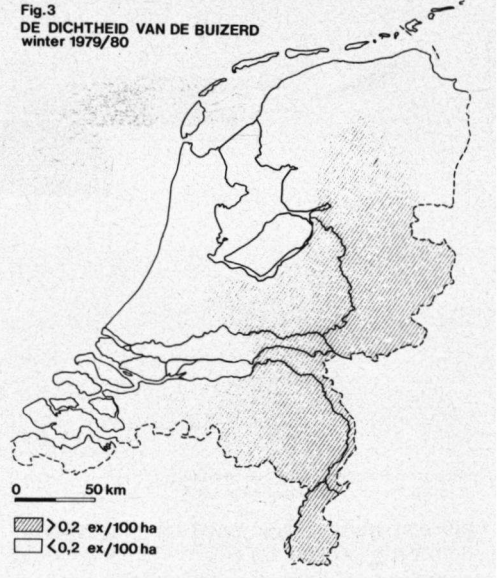
Fig.2
DE GETELDE GEBIEDEN BIJ DE
STOOTVOGELTELLING
februari 1980

lijk ongunstig; behalve voedselaanbod zal het grotendeels ontbreken van geschikte uitkijkposten en vooral van bosjes (slaapgelegenheden, windvang) hierbij een grote rol spelen. Over de in figuur 3 weergegeven begrenzing moeten wel enkele kritische opmerkingen gemaakt worden:

- Doordat er nog flinke witte plekken zijn (figuur 1 en 2), is het verloop van de scheidinglijn soms enigszins arbitrair. Enkele leemten (Zeeland, De Peel) zijn ingevuld door gebruik te maken van transectellingen uit januari.
- Doordat grotere boscomplexen en steden niet geteld zijn, ontstaat er een te optimistisch beeld van de dichtheid, dit geldt vooral wanneer slechts kleine oppervlaktes geteld zijn.

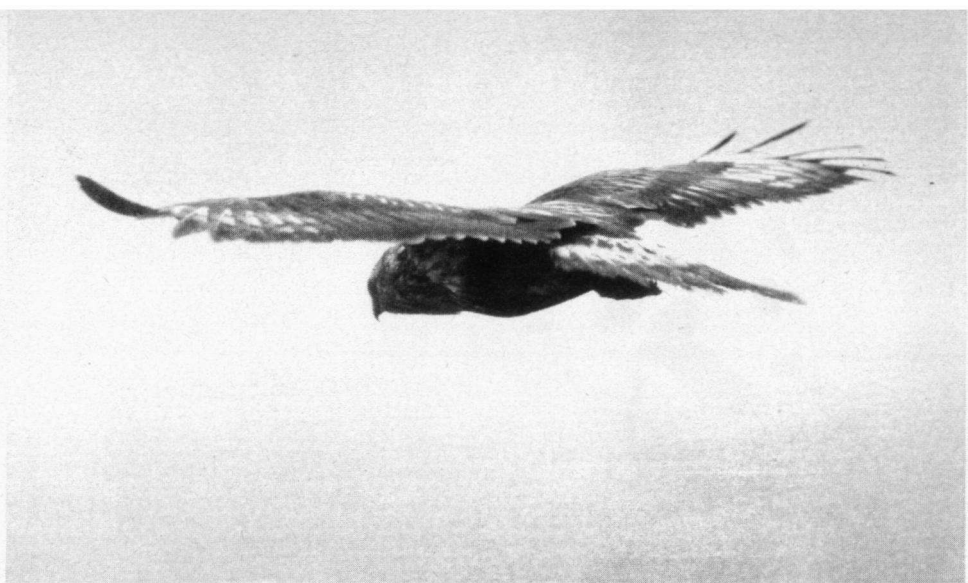
Fig.3
DE DICHTHEID VAN DE BUIZERD
winter 1979/80

- Door de onoverzichtelijkheid van het coulissenlandschap van bijvoorbeeld Winterswijk en Zuid-Limburg is de treffkans daar geringer, zodat het werkelijke aantal Buizerden en daarmee de dichtheid hier vermoedelijk aanzienlijk hoger ligt dan wat tijdens de tellingen is geconstateerd.
- Verder kunnen lokaal aanzienlijke dichtheidsverschillen optreden, in Noord-Holland werd bijvoorbeeld in februari in het Bergermeer bij Beverwijk een dichtheid van 0,22 genoteerd, terwijl in de overige deelgebieden de dichtheid varieerde van 0,00 tot 0,07 waargenomen exemplaar per 100 ha. Hetzelfde zien we in december in Zuid-Limburg; naast de zeer hoge dichtheid Valkenburg (3,12 waargenomen ex./100 ha) kwam een lage dichtheid (0,30 waargenomen ex./100 ha) bij Bunde voor.

Bij de gebieden, die tijdens beide tellingen zijn bezocht, valt het op, dat de dichtheden in februari in het algemeen hoger zijn dan die van december. Dit wijst op een late bezetting van de overwinteringsgebieden door een deel van de Buizerden. Vorst kan Buizerden nog midden in de winter of zelfs laat in de winter er toe brengen verder te trekken (Glutz von Blotzheim e.a. 1971). Misschien heeft de vorstperiode in januari Buizerden uit noordelijke en oostelijke streken naar ons land gedreven.

Landbouwwerkzaamheden kunnen een belangrijke rol spelen in het aantalsverloop gedurende de winter, vooral in de akkerlandgebieden. Zo was het aantal in de Noordoostpolder in februari de helft van dat van december. Al het akkerland was ten tijde van de februari-telling reeds geploegd, waardoor de Buizerden voor hun voedselvoorziening aangewezen waren op de bosranden en de boomgaarden in het oostelijke deel van de polder. Hier en daar foerageerden de Buizerden zelfs op boerenerven, een van de voorgaande strenge winters bekend beeld! De vermindering van het aantal kan ten dele overigens

Met aantal Ruigpootbuizerden was laag.
Zuidelijk Flevoland, 22 december 1973.

Foto: Frits van Daalen.

ook een gevolg zijn geweest van wegtrek naar de broedgebieden. De Noordoostpolder werd namelijk pas 24 februari 1980 geteld.

Ten slotte werd in enkele gebieden, onder andere het Rijk van Nijmegen, geconstateerd, dat de Buizerden door het schaarse voorkomen van de Veldmuis moesten overschakelen op ander voedsel. Sterke concentraties Buizerden traden soms op in gebieden met veel mollen. Dit was voornamelijk het geval op de hoger gelegen gronden.

Ruigpootbuizerd

De afgelopen zachte winter was het aantal in ons land overwinterende Ruigpootbuizerden weer laag. In december 1979 en februari 1980 werden er respectievelijk maar 40 en 60 waargenomen. Dit komt voor februari overeen met de geringe dichtheid van 0,008 waargenomen ex./100 ha, dus nog niet 1 exemplaar per 10.000 ha geteld gebied. In de strenge winter 1978/79 werden er in februari 85 exemplaren waargenomen op niet eens de helft van de huidige teloppervlakte; dit komt overeen met een dichtheid van 0,025 waargenomen ex./100 ha, driemaal zo hoog dus als in februari van dit jaar. In de voorgaande winter werd evenals nu het leeuwendeel geteld in de Flevopolders. In de Flevopolders zelf werden in februari 1979 66 exemplaren (0,068/100 ha) waargenomen en in februari 1980 20 exemplaren (0,021/100 ha). Een tweede 'bolwerk' van de Ruigpootbuizerd wordt gevormd door het Waddengebied. Hier werd in december en februari respectievelijk 0,020 en 0,028 ex./100 ha waargenomen. De meeste Ruigpootbuizerden worden anders dan de Buizerd in het noorden en westen van ons land gezien.

Sperwer

De Sperwer werd in vrijwel alle getelde gebieden waargenomen. De dichtheid verschilde

echter aanzienlijk van gebied tot gebied. In de duinstreek (Zuid-Kennemerland), Drenthe, Achterhoek-Twente, Rijk van Nijmegen en omstreken, Zuid-Limburg en Utrecht werd bij beide tellingen meer dan 1 exemplaar per 2000 ha gezien. In de IJsselmeerpolders en Zuidwest-Nederland was dit zowel in december als in februari minder dan 1 exemplaar per 5000 ha. In de overige gebieden (Waddengebied, rivierengebied, Midden-Brabant-Kempen, Zuidoost-Friesland en Noord-Holland zonder de duinen) werd 1 exemplaar op 2000 tot 5000 ha waargenomen.

Evenals bij de Havik kan men constateren, dat de hoogste dichtheden vastgesteld werden in de bosrijke gebieden (de broedgebieden dus). De dichtheid neemt af naarmate het landschap meer open wordt. Waarschijnlijk overwinteren in Nederland veel Sperwers in de directe omgeving van hun broedplaatsen.

Ondanks een aantal verschillen tussen beide tellingen (het weer en andere deeltelgebieden) was de dichtheid over het totaal geteld gebied voor december (0,030 waargenomen ex./100 ha) en februari (0,031) vrijwel gelijk. Uit tabel 2 blijkt dat in het rivierengebied en het Rijk van Nijmegen en omstreken, gebieden die reeds jaren geteld worden, de stijgende lijn in het aantal waargenomen Sperwers deze winter onderbroken is. Het hogere aantal in Flevopolders en omstreken heeft in dit kader weinig betekenis, daar dit gebied als overwinteringsgebied voor Sperwers van geringe betekenis is. Het zal zeer interessant zijn wat de stootvogeltelling 1980/81 zal laten zien.

Bij beide tellingen lag het aandeel van de mannetjes op het totaal aantal exemplaren, waarvan het geslacht vastgesteld werd, op

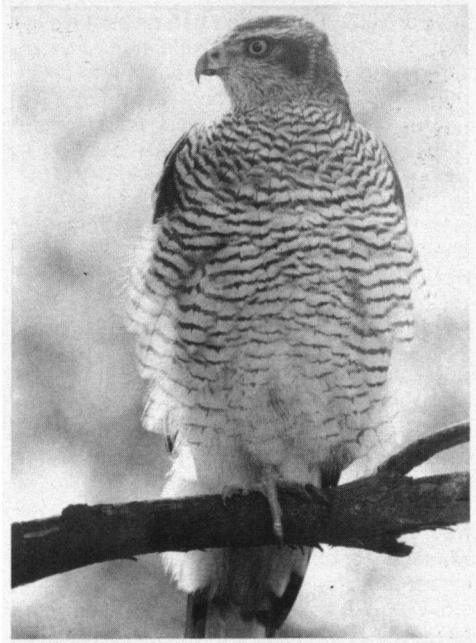
rond de 30%. In december was dit 30% op 91 exemplaren en in februari 34% op 97 exemplaren. Deze verhouding is vrij normaal, daar \varnothing meer in de open gebieden jagen (op lijsters en Spreeuwen) en daardoor gemakkelijker waargenomen worden.

Havik

In de getelde bosrijke gebieden werden nogal wat Haviken waargenomen. Midden-Brabant vormt hierop een uitzondering. Hier werden minder Haviken gezien dan men zou verwachten op grond van het landschapspatroon. Dit gebied is nog niet optimaal bevolkt door Haviken, die zich momenteel vanuit het oosten weer over de Nederlandse bossen verspreiden (Teixeira 1979). De enkele exemplaren waargenomen in Noord-Holland en in het rivierengebied zijn zwervende of doortrekkende exemplaren of in het geval van het rivierengebied ook wel broedvogels van bossen in de wijdere omgeving.

In de door Haviken optimaal bevolkte gebieden werd gemiddeld 1 exemplaar per 5000 ha gezien. Het werkelijk aanwezige aantal ligt hier ruim boven. De hogere aantallen in februari kunnen verklaard worden door de baltsactiviteiten, die bij mooi weer al in februari beginnen. De kans op een waarneming wordt dan aanzienlijk vergroot vanwege de baltsvluchten boven de bossen en het herhaaldelijk roepen in de omgeving van de toekomstige nestplaats. Dit geldt met name voor kleine nestbossen (Zuid-Limburg, Achterhoek).

Over de verdeling van de geslachten valt weinig te zeggen. Van 2/3 deel van de waargeno-

Havik, Veluwe, 29 september 1979.
Foto: W.A. Weenink.

men Haviken werd het geslacht vastgesteld. In december werden er twee maal zoveel $\varnothing\varnothing$ als $\sigma\sigma$ gezien en in februari evenveel $\varnothing\varnothing$ als $\sigma\sigma$.

Bruine Klekendief

Er werden meer Bruine Klekendieven gezien op ook wat meer plaatsen dan in februari 1979. Dit is met het toegenomen aantal onderzochte gebieden niet zo verwonderlijk. Tij-

Sperwer, wijfje, Kennemerduinen, januari 1980.

Foto: Hans Schouten.

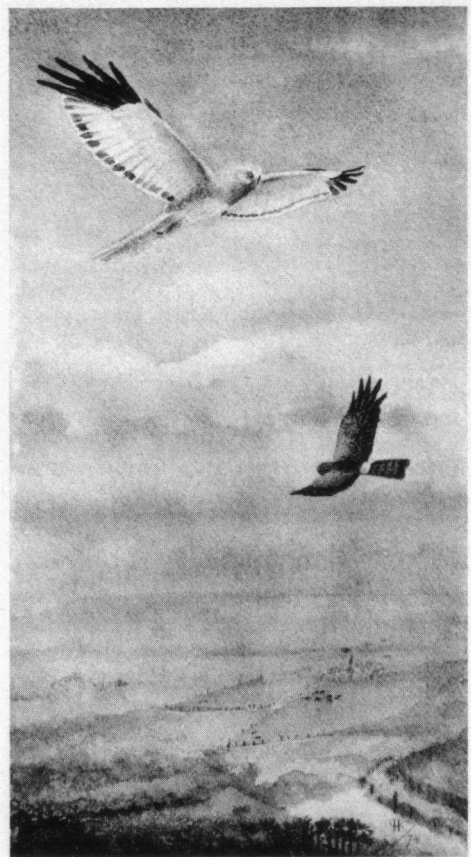
dens de tellingen hielden zich respectievelijk 7 en 10 van de 13 getelde exemplaren benoorden de lijn Haarlem-Zwolle-Enschede op en wel vooral in Noord-Holland en Zuidelijk Flevoland. De Lauwersmeerpolder was de enige andere noordelijke gebied waar deze soort werd waargenomen (1 ex. in december). Goeree-Overflakkee was het enige zuidelijke gebied (6 ex. in december en 3 ex. in februari).

Blauwe Kiekendief

Hoewel het aantal telgebieden in december 1979 en februari 1980 aanzienlijk was uitgebreid, verschilde het totaal getelde aantal Blauwe Kiekendieven maar weinig van dat van de telling van februari 1979. Zijn er in de winter 1978/79 onder druk van de weersomstandigheden Blauwe Kiekendieven uit andere overwinteringsgebieden naar ons land gekomen? Het voortzetten van de stootvogeltellingen zal ons hier misschien een antwoord op geven. De Zaanstreek, het Rijk van Nijmegen en omstreken en het rivierengebied herbergden nu aanzienlijk minder exemplaren. Dit geldt ook voor de Flevopolders, waarbij moet worden opgemerkt dat de steeds verder voortschrijdende cultivering een belangrijke rol kan spelen. Vanaf 1974 is hier een trend, die een dalend aantal overwinterende exemplaren te zien geeft.

Anders dan bij de Buizerd valt er bij vergelijking tussen de gebieden, die dit telseizoen beide keren zijn geteld, in februari geen verandering ten opzichte van december te constateren. In de loop van de afgelopen winter zijn er blijkbaar geen grote verplaatsingen geweest.

De resultaten van de nu gehouden telling laten zien dat er buiten de eerder onderzochte terreinen gelukkig nog meer gebieden zijn waar Blauwe Kiekendieven overwinteren, al

Blauwe Kiekendieven.
Aquarel van J.J. Geuze.

zijn de aantallen daar over het algemeen niet groot. In hoeverre het aantal waargenomen exemplaren het werkelijk aanwezige aantal benadert is nu nog moeilijk vast te stellen. Kiekendieven hebben de gewoonte om buiten

Tabel 1. Geteld aantal stootvogels in enkele gebieden in Nederland in de winter 1979/80.

	DECEMBER 1979										FEBRUARI 1980											
	Getelde opp. (km ²)	Visarend	Buizerd	Ruigpootbuizerd	Sperwer	Havik	Bruine Kiekendief	Blauwe Kiekendief	Slechtvalk	Smelleken	Torenvalk	Getelde opp. (km ²)	Buizerd	Ruigpootbuizerd Rode Wouw	Sperwer	Havik	Bruine Kiekendief	Blauwe Kiekendief	Slechtvalk	Smelleken	Torenvalk	
Waddengebied	243	14	5	8		1	23	1	3	23	355	20	10	13			30	1	4	35		
N.-Holland	536	33	2	29		1	36			80	619	23	8	20	1	7	56		7	150		
Drenthe & ZO-Fr.	930	287	2	36	12		12	2	58		625	250	1	22	13		13	1	2	40		
N.O.-polder	400	60		3			4		6		400	31		1			4			6		
NW-Overijssel	100	37		1			1		24		160	60	1	1	2					17		
Flevopolders e.o.	1300	1	129	22	3		5	53	1	2	114	1300	242	21	7		3	56		6		
Achterh.-Twente	105	78	1	7	2					3	276	254		12	13					2		
Rivierengebied	1156	325	2	36	3		4	1	1	84	1196	561		37	2		3			2		
Utrecht	64	8	1	2			1			6	712	545	11	55	14		11	1		4		
Rijk v. Nijm. e.o.	570	1	653	2	41	11		5	4	127	637	783	2	1	34	10		3		3		
ZW-Nederland	670	73	3	10			6	27		3	689	102	5	7			3	21		4		
Midd.-Br. & Kemp.	580	154		20	1		4			26	316	104	1	9						4		
Zuid-Limburg	78	115		6	1		1			17	60	82		9	4		1			18		
TOTAAL	6732	2	1966	40	202	30	13	171	2	15	614	3345	3057	60	2	228	57	13	198	3	39	863

de broedtijd gezamenlijk te overnachten. Open plekken tussen hoge dekking in onder andere braakliggende terreinen worden hiervoor gebruikt (Anders, Saumer & Trillmich in Glutz von Blotzheim e.a. 1971). Met name op de Waddeneilanden opent dit de mogelijkheid voor controlestellingen. Zo werden op 31-10-1971 op de Boschplaat (Terschelling) overdag 12 Blauwe Kiekendieven gesignaleerd. In het schemerdonker werden alleen al 15 exemplaren geteld, die invielen in een rietveld (Jonkers 1971).

In december 1979 was op een totaal van 148 exemplaren het percentage adulte ♂♂ 22; in februari 1980 was dit 25% (161 ex.). Door de geringe aantallen is er weinig van de verhouding in de (deel)gebieden te zeggen. Opvallend was het aantal van 9 adulte ♂♂ op 13 exemplaren in februari 1980 in Drenthe. In de Flevopolders was het percentage adulte ♂♂ 26. Dit komt overeen met de gegevens van Schipper e.a. (1975), zij constateerden in de jaren 1969 tot en met 1972 dat het percentage adulte ♂♂ varieerde van 22 tot 29.

Slechtvalk

Dat de Slechtvalk een uiterst zeldzame overwinteraar in ons land is geworden, blijkt wel uit het feit, dat bij de decembertelling slechts 2 en bij de februaritelling slechts 3 exemplaren werden waargenomen. In december werd 1 exemplaar in de Flevopolders bij de Knardijk en 1 in het Maasheggengebied gezien en in februari 1 in Drenthe, 1 in Utrecht en 1 op Schiermonnikoog. De Flevopolders zijn een van de weinige vaste overwinteringsgebieden. Hier verbleven midden februari minstens drie vrouwtjes Slechtvalken: 1 in de omgeving Swifterbant/Ketelbrug, 1 juveniel nabij de Kraanvogelweg in Zuidelijk Flevoland en 1 adult bij de Knardijk/Lage Vaart (med. Nolet). Bovendien werd op 9 februari een juveniel

vrouwtje gezien boven de Kievitslanden in Oostelijk Flevoland (med. van Lent). Op 15 oktober (med. Van Laake) en op 11 of 12 januari (VWG West-Zeeuwsch Vlaanderen) werd er een exemplaar waargenomen in West-Zeeuwsch Vlaanderen.

Smelleken

Dit stootvogeltje van open tot half open landschappen werd verspreid over het gehele land met uitzondering van Limburg waargenomen. Het zwaartepunt van de verspreiding lag in Noord- en West-Nederland en de Flevopolders en omgeving. Tijdens de decembertelling werden er 15 ex. gesignaleerd, in februari 39! Hieruit kunnen we concluderen dat nog in de loop van de winter Smellekens naar ons land trekken.

Torenvalk

Na de Buizerd is de Torenvalk de talrijkste stootvogel bij de tellingen. Met name in open landschappen, die vooral in het noorden en westen van ons land te vinden zijn en in de IJsselmeerpolders, is de Torenvalk zelfs de meest voorkomende stootvogel. Blijkbaar heeft de Torenvalk aan alleenstaande bomen, een electriciteitspaal, een schuur of iets dergelijks al genoeg om te kunnen uitkijken en rusten. De Buizerd daarentegen stelt wat meer gevarieerdheid en bosjes op prijs, terwijl de Sperwer bij voorkeur jaagt langs bosjes en heggen. De Blauwe Kiekendief is wél een stootvogel van open gebieden en in sommige van die gebieden zien we zijn aantallen aardig gelijk op gaan met die van de Torenvalk: in december op Texel 14 Blauwe Kiekendieven en 16 Torenvalken, in de Wieringermeer 5 Blauwe Kiekendieven en 6 Torenvalken en in Zuid-Kennemerland 14 Blauwe Kiekendieven en 15 Torenvalken; in februari Texel 12 Blauwe Kiekendieven en 21 Toren-

Brulne Kiekendief, Eempolders, 25 juni 1978.

Foto: C.J. van Leeuwen.

Tabel 2. Geteld aantal stootvogels in februari 1977, 1978, 1979 en 1980.

Gebied	Flevopolders en omgeving				Rijk van Nijmegen en omgeving				Riviertelgebied VWG Grote Rivieren			
	1300				354				700			
Getelde opp. (km ²)	1977	1978	1979	1980	1977	1978	1979	1980	1977	1978	1979	1980
Rode Woude								1			3	
Havik			1		8	7		10		5	3	1
Sperwer	1	7	1	7	11	27	34	24	8	24	45	18
Buizerd	193	155	281	242	232	262	339	524	206	194	327	314
Ruigpootbuizerd	7	12	70	21		1		1	1		8	
Bl. Kiekendief	115	133	84	56	6	1	8	2	4	3	31	3
Br. Kiekendief	7	22	6	3								
Torenvalk	359	285	133	136	93	143	51	97	238	183	77	93

Tabel 3. Geteld aantal Buizerden en Torenvalken in het begin van de jaren zeventig en in de winter 1979/80

Winter		1970/71			1971/72			1979/80		
		dec.	jan.	febr.	dec.	jan.	febr.	dec.	jan.	febr.
Land van Maas en Waal	Buizerd	73	161	110				109	119	130
	Torenvalk	61	75	63				16	12	14
Lijmers	Buizerd	114	200		240			65		101
	Torenvalk	91	69		247			7		3
Flevopolders e.o.	Buizerd						227	129		242
	Torenvalk						401	114		136
Ooypolder	Buizerd	71	77	60	32	160	66	36	40	25
	Torenvalk	135	125	89	15	170	123	5	6	4

valken en Wieringermeer 27 Blauwe Kiekendieven en 36 Torenvalken.

Dat de Torenvalk in open gebieden de meest voorkomende stootvogel is, wil nog niet zeggen, dat de dichtheden daar hoger liggen dan in meer besloten gebieden. Overigens zijn door de slechte broedresultaten van de afgelopen jaren en door de strenge winter 1978/79 de aantallen zo laag, dat het aantal waargenomen exemplaren per 100 ha vaak ver achter de komma ligt. In de (deel)gebieden groter dan 10.000 ha varieert dit getal zowel in december als in februari van 0,02 tot 0,24. De hoogste dichtheden werden tijdens beide tellingen vastgesteld in het recreatiegebied in aanleg Spaarnewoude (4000 ha), respectievelijk 0,5 en 0,7 waargenomen exemplaar per 100 ha. In dit gebied ligt veel jonge aanplant met ruige ondergroei en veel open plekje, kortom het is een pioniergebied vergelijkbaar met sommige delen van de Flevopolders.

Een dergelijk gebied is over het algemeen rijk aan muizen.

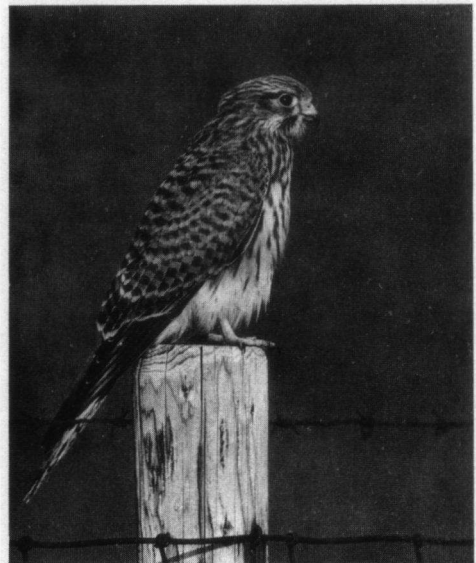
De weersomstandigheden hebben grote invloed op het tellen van stootvogels en dit geldt in het bijzonder voor de Torenvalk. Deze valkjes kunnen bij wind en regen slecht voedsel zoeken ('bidden!') en zullen verscholen in bomen, struiken of gebouwen door hun kleine formaat niet snel ontdekt worden. Nu was het weer in december matig tot slecht, terwijl het tijdens de februaritelling over het algemeen beter was. Dit verklaart mogelijk het grotere aantal Torenvalken in veel gebieden in februari ten opzichte van december.

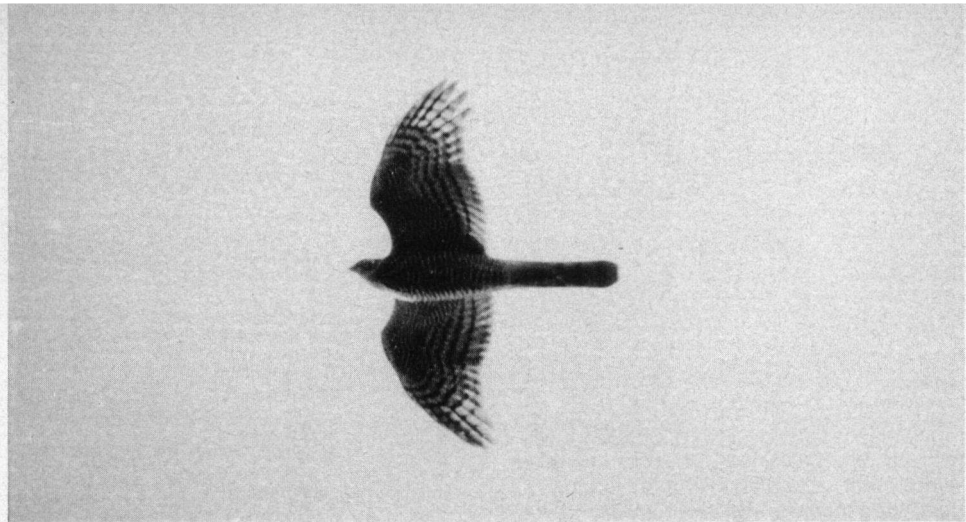
De verhouding van het aantal van de Buizerd

tot dat van de Torenvalk varieert bij beide tellingen in het westen van het land van 1:1 tot 1:10. De situatie in de rest van het land is precies andersom, daar varieert het van 4:1 tot zelfs meer dan 30:1 (Lijmers, 9 februari 1980). Deze verhoudingen lagen in de betere torenvalkjaren in het begin van de jaren zeventig veel gunstiger voor de Torenvalk. Voorbeelden hiervoor zijn De Lijmers, het Land van Maas en Waal, de Flevopolders en omstreken en de Ooypolder (tabel 3). Hier verbleven in de winters 1970/71 en 1971/72 vier

Torenvalk, De Cocksdorp, Texel, 15 augustus 1979.

Foto: W. Schumm.

Trekkende Sperwer. Falsterbo, Zweden, september 1977.

Foto: René Stet.

maal tot meer dan dertig maal zoveel Torenvalken als in de afgelopen winter. De aantallen Buizerden waren toen ongeveer gelijk tot twee maal zo hoog als nu. Het is bekend, dat 1971 een topjaar was van de Veldmuis; in de winter 1971/72 telde De Bruijn (1979) in het Gendringse Broek, een echt "plaa gebied" in De Lijmers, op 1000 ha maar liefst 65 tot 70 Torenvalken.

Bepaling van de geslachtsverhouding van de Torenvalk in de winter is erg problematisch. Jonge Torenvalken lijken met name wat betreft tekening en kleur van de kop op vrouwtjes. Al in augustus beginnen de jonge exemplaren hun dekveren te ruïen; deze jeugdrui duurt tot april. De moeilijkheid zit hem in het feit, dat het tempo van deze rui individueel sterk verschilt. Hierdoor zijn er op een willekeurig tijdstip in de winter jonge mannetjes, die nog een bruine kop hebben én jonge mannetjes, die al een blauwgrijze kop hebben.

Visarend

Tijdens de decembertelling werden 2 Visarenden waargenomen: 1 bij het Veluwemeer en 1 bij Bergen (L.). Dit laatste exemplaar verbleef hier al vanaf september en was op 28 december nog aanwezig (med. Boumans). Waarschijnlijk is deze vogel vlak daarna bij inval van de vorst verder naar het zuiden getrokken. Het exemplaar van het Veluwemeer heeft mogelijk in Nederland overwinterd. Op 2 februari werd namelijk een Visarend in de rui waargenomen boven de Oostvaardersplassen (dagb. Müskens). Aangezien Visarenden op de trek niet ruïen, was dit waarschijnlijk een overwinteraar.

Rode Wouw

Net als vorige winter werden tijdens de februari-telling Rode Wouwen gezien. Nu waren het in totaal twee exemplaren. De laatste jaren zijn vanaf half februari over ons land trekkende Rode Wouwen een normaal verschijnsel geworden. Een ander recent, maar meer spo-

radisch optredend verschijnsel is overwintering van deze soort in Noordwest-Europa.

Zeearend

Zeearenden werden tijdens beide tellingen niet waargenomen, hoewel ook afgelopen winter weer enkele exemplaren in ons land en met name in de Flevopolders overwinterden. In de loop van de winter werd een juveniel exemplaar gezien in West-Zeeuwsch Vlaanderen en op 18 februari vloog een juveniel naar het oosten boven de Rijn ter hoogte van het Eiland van Maurik (med. Budding).

Medewerkers

Ten slotte dank aan de werkgroepen, die hebben meegedaan aan de tellingen van afgelopen winter: de Vogelwerkgroepen Wierin-

Bulzerd, Heteren, najaar 1972.

Foto: H.W. Bolt.

Bruine Klekendief, Eempolders, 25 juni 1978.
Foto: C.J. van Leeuwen.

gen en Wieringermeer, Niedorp, Haarlem, Winterswijk, Eibergen, Grote Rivieren, Arnhem, Wageningen, Het Gooi en Omstreken, Rijk van Nijmegen en Omstreken, Goeree-Overflakkee, West-Brabant, Midden-Brabant en de Kempen; de Vogelwachten Uffelte, Engwierum, Borculo, Culemborg en Utrecht: de Werkgroep Avifauna Drenthe; de NJN Wieringermeer; de Vogelbeschermingswacht de Zaanstreek; de ACJN Akersloot; de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en de Fryske Foriening foar Fjildbiology en tevens aan de volgende personen, die buiten werkgroepverband als contactpersoon voor een deelgebied zijn opgetreden: C. Smit, J. Bais, G. Abel, B. Spaans, J. van Velzen, J. Buker, Th. Vlugt, J. Verhoeven, R. de Boer, G. Gerritsen, B. Pekelharing, J. Bekhuis, A. Hottinga, P. Opdam en G. Ouweeneel. Het is verheugend dat een groot gedeelte van de tellers meedoet aan het SOVON trekvogel- en wintergastproject. De indruk bestaat dat de meeste verzamelde gegevens door de tellers doorgegeven zijn aan SOVON.Groepen, die aan de landelijke stootvogeltelling in de perioden 6-14 december 1980 en 7-15 februari 1981 willen meedoen, worden verzocht zich zo spoedig mogelijk op te geven bij het onderstaand adres; daar kan ook verdere informatie verkregen worden. Dit geldt ook voor de groepen, die al eens meegegaan hebben. Ook losse waarnemingen uit de komende winter van (in de winter) zeldzame stootvogelsoorten, zoals arenden, wouwen en Slechtvalken zijn welkom.

■ Mevr. J.F.N. van den Bergh-van Leeuwen, D.A. Jonkers, G.J.D.M. Müskens, J.B.M. Thissen (Spoorlaan 22, 6562 AN Groesbeek) & D. Visser.

LITTERATUUR:

- Bergh-van Leeuwen, J.F.N. van den, D.A. Jonkers, G.J.D.M. Müskens, J.B.M. Thissen & D. Visser (1979): Stootvogeltelling in Nederland in februari 1979. Vogeljaar 27(6): 279-286.
- Bruijn, O. de (1979): Voedselécologie van de Kerkuil (*Tyto alba*) in Nederland. Limosa 52(3/4): 91-154.
- Glutz von Blotzheim, U.N., K.M. Bauer & E. Bezzel (1971): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band IV; *Falconiformes*. Frankfurt. 943 pp.
- Jonkers, D.A. (1971): Vogelkamp op Terschelling. VWG Het Gooi en Omstreken. 11 pp. Verslag.
- Jonkers, D.A. (1978): Resultaten van de roofvogeltelling 1976. De Korhaan 10(4): 7-10.
- Müskens, G.J.D.M., J.B.M. Thissen & D. Visser (1980): Stootvogeltelling december 1979. De Mourik 6(1): 36-41.
- Opdam, P. (1979): Havik. In: R.M. Teixeira: Atlas van de Nederlandse Broedvogels, pagina 96-97. 's-Graveland.
- Schipper, W.J.A., L.S. Buurma & Ph. Ossenbroek (1975): Comparative study of wintering Hen Harriers (*Circus cyaneus*) and Marsh Harriers (*Circus aeruginosus*). Ardea 63(1/2) 1-29.
- Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Appendix IJst van getelde gebieden

telgebied	deelgebieden	dec. febr.
Waddengebied	Texel	+ +
	Terschelling	+ +
	Lauwersmeer	+ +
	Schiermonnikoog	+ +
Noord-Holland	Wieringermeer	+ +
	Koegraspolder & 't Hoekje (Den Helder)	+ +
	omg. Niedorp	+ +
	Zaanstreek	+ +
	Alkmaardermeergebied	+ +
	Spaarnewoude	+ +
	Bergermeer & Noordz.kan. e.o.	+ +
	Polder 'Het Grootslag' (Bovenkarspel)	+ +
	Zuid-Kennemerland	+ +
	gebieden verspreid in Drenthe	+ +
Drenthe & ZO-Fr.l.	Woldberg-Eese (Steenwijk)	+ +
	Zuidoost-Friesland	+ +
		+ +
Noordoostpolder NW-Overijssel		+ +
	Mastenbroek	+ +
	Kamperveen transect Rouveen-Giethoorn	+ +
Flevopolders e.o. Achterhoek-Twente		+ +
	Weitemanslanden (Vriezeveen) transect Winterswijk	+ +
	Eibergen-Borculo	+ +
Rivierengebied	rivierentelgebied	+ +
	VWG Grote Rivieren	+ +
	Vorchten-Veessen	+ +
	Lijmers	+ +
	Oost-Betuwe & Rheden e.o.	+ +
	Betuwe-Wageningen omg. Culemborg	+ +
Utrecht		+ +
	Zuid- en West-Utrecht	+ +
	Gelderse Vallei Vechtpiessen	+ +
Rijk v. Nijmegen e.o.		+ +
ZW-Nederland		+ +
	Strijen	+ +
	Goeree-Overflakkee	+ +
	Land van Heusden en Altena NW-Brabant	+ +
Midden-Brabant & Kempen		+ +
Zuid-Limburg		+ +
	omg. Valkenburg	+ +
	omg. Meerssen	+ +
	omg. Bunde	+ +
	omg. Margraten omg. Gronsveid	+ +